ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Editorial της Συντακτικής Επιτροπής

Ο άνθρωπος είναι ο κόσμος του ανθρώπου. Σ' αυτό τον κόσμο, τον κόσμο του, ο άνθρωπος αγωνιά για την κάλυψη των υλικών αναγκών του, αλλά και για την ηθική επικύρωση της ύπαρξής του όταν αυτό δεν ισοδυναμεί με αχρείαστη πολυτέλεια ή ακόμα κι όταν αυτό μοιάζει με αχρείαστη πολυτέλεια. Το να αρθώ «λίγο ψηλότερα», να τεντώσω στα άκρα το νήμα της βιολογικής μου υπόστασης, είναι πολιτισμός.

Όπως ο άνθρωπος μετέτρεψε τα αντικείμενα σε κοινωνικά αντικείμενα και αυτό το επίτευγμα αποτελεί μέτρο της εξέλιξης και του πολιτισμού του, έτσι και η «μετατροπή» της υποτελούς τάξης σε τάξη αποφασισμένη να δώσει τέλος στη λεηλασία της είναι το μόνο ασφαλές κριτήριο του εξανθρωπισμένου πολιτισμού. Αποτελεί αυτονόητη παραδοχή ότι τα έργα του πολιτισμού συντελούνται μέσα σε ιστορικά διατυπωμένο από την κοινωνική πραγματικότητα πλαίσιο. Αν ο πολιτισμός ιδωθεί ως το άθροισμα και μόνο κάποιων καλλιτεχνικών προϊόντων ή δράσεων, ουαί και αλίμονο. Θα είχαμε αποδεχτεί πως ο πολιτισμός είναι μια εξωτική μονοκαλλιέργεια πέρα από το πραγματικό, το προς κατάκτηση περιεχόμενο της ζωής μας. Οι Ινδιάνοι συνηθίζουν να λένε: *Είναι καλό για το δέρμα να αγγίζει τη γη*. Και γη για εμάς είναι το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων οι οποίες, κατά τον Μαρξ, αρθρώνουν την ανθρώπινη ουσία. Στο έδαφος, λοιπόν, των κοινωνικών σχέσεων το δέρμα (πνεύμα) του ανθρώπου αγγίζει την ουσία του. Ούτε πέρα, ούτε έξω απ' αυτές.

Ο σύγχρονος πολιτισμός πάσχει από ατροφική συνείδηση και γι' αυτό ενθρονίζει την ευτέλεια ως απόλυτη αξία και μέτρο, δηλαδή σιτίζεται παρασιτικά από τα ελλείμματα της ιστορικής του προοπτικής. Ένας πολιτισμός, που αποσυναρμολογεί τη συλλογική μνήμη εις τα εξ ων συνετέθη, εξυπηρετεί μόνο τη με κάθε τρόπο αυτοσυντήρησή του με μοχλό τον κατακερματισμό της ανθρώπινης εμπειρίας. Το δίλημμα που θέτει στην κοινωνία των ανθρώπων η άρχουσα τάξη είναι: ή μαζί μου με βάρκα την απελπισία ή ο καθένας και η μοναξιά του. Αυτός που επιλέγει επομένως τον μοναχικό δρόμο δεν είναι απαραίτητα ένας αναχωρητής ή ένα ληγμένο διαβατήριο. Ίσως είναι ένας άνθρωπος παραμορφωμένος από την εξουθενωτική αναμονή μιας επαναστατικής ανατροπής της βαρβαρότητας η οποία τον αλλοιώνει. Αυτή η *επιδημία δυσανεξίας* δεν ισοδυναμεί απαραίτητα με κατάθεση των όπλων.

Είναι χρέος των ασυνθηκολόγητων δυνάμεων της επαναστατικής προοπτικής να νοηματοδοτήσουν θετικά αυτή την κοινωνική ερημία και να εντάξουν στο *επαναστατικό νόημα* τα ακρωτηριασμένα από την καπιταλιστική μηχανή ναυάγια. Η παραγωγή νοήματος είναι το ύψιστο καθήκον του πολιτισμού μας. Σε συνθήκες όπου η απονοηματοδότηση, ιδίως με τις μορφές του «δικαιωματισμού», του αντιδογματισμού και της πριμοδοτούμενης αμεριμνησίας, επιβάλλεται προκειμένου ο άνθρωπος να μεταλλαχθεί σε άθυρμα, η επιδίωξη εξόρυξης νοήματος αποκαθιστά την αρμονία και τους αρμούς μιας κοινωνίας σε σύγχυση και απόγνωση. Και οι μαρξιστές οφείλουν να αντιταχθούν με τα όπλα τους στην προσπάθεια εμπέδωσης της κοινωνικής αφασίας. Με σαφείς αλλά όχι «κλειστές» απαντήσεις, με τα μέσα ενός μονίμως σε εγρήγορση εργατικού πολιτισμού. *Η κοινωνική κατασκευή ενός νοήματος από το οποίο δεν βγάζεις νόημα* είναι από τις προτεραιότητες της άρχουσας τάξης. Το δικό μας καθήκον είναι να επιφέρουμε εκείνες τις καίριες ρωγμές σ' αυτή την κατασκευή ώστε να αποκαλυφθεί η γύμνια και η σαθρότητά της. Οφείλουμε να *νοηματοδοτήσουμε* αλλιώς και όχι να ψηφίζουμε πάντοτε την πρόταση των λύκων σ' αυτή την μικτή συνέλευση λύκων και προβάτων.

Το παράγγελμα της παγκοσμιοποίησης «απλώνεται» σαν τη φωνή του μουεζίνη από τον μιναρέ. Είναι η ευθυγράμμιση και η ζυγοστάθμιση των ανθρώπων στον από τα πάνω κανόνα, στην αυτοπειθάρχηση σε μια νόρμα έξω από την οποία αισθάνεσαι αιρετικός και μέσα σ' αυτήν εγκλωβισμένος. Η κατανόηση των πραγμάτων, κάτι σαν το «προπατορικό αμάρτημα» εκείνων που έχουν συμφέρον να αλλάξουν τα πράγματα, είναι αχρείαστη, ανεπιθύμητη και επικίνδυνη και η καλλιέργεια της κατανόησης εξορίζεται στη βραχονησίδα του άδικου κόπου. Ο πολιτισμός, επομένως, αρδεύεται από στάσιμα νερά και από τα απόβλητα της άρχουσας τάξης και όχι από τις ανεξάντλητες φλέβες του ρέοντος ανθρώπινου πνεύματος. Το «χρήσιμο» στοιχείο αυτού του πολιτισμού, του πολιτισμού τους, είναι η αχρήστευση κάθε εφαπτομένης του ανθρώπου με την ουσία του. «Ο πολιτισμός δεν ακυρώνει τη βαρβαρότητα αλλά, συνήθως, την επικυρώνει», είχε πει κάποτε ο Ουμπέρτο Έκο. Και ό,τι επιβεβαιώνει οικτρά η εμπειρία μας, πρέπει να μην το εγκαταλείπουμε στη λήθη. Ιδίως δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι η κατάχρηση του όρου *πολιτισμός* συνιστά το άλλοθι και τον πολιορκητικό κριό ενός πολεμικού καπιταλισμού που ικανοποιεί την ανάγκη των θυμάτων του για άρτον και θεάματα. Όταν οι μάζες αρχίζουν να μη συναινούν με την οργάνωση της κοινωνίας, όπως το εννοεί ο Γκράμσι, γενναίες μερίδες αστικού πολιτισμού προσφέρονται *έτσι για να ξεχνιόμαστε, βρε αδελφέ*. Αυτός ο πολιτισμός τρέφεται από την εκβιασμένη συνείδησή μας την οποία και μας προσφέρει ως έδεσμα της επιλογής μας. Ο ελέγχων πολιτισμός της άρχουσας τάξης εποπτεύει την τάξη των πραγμάτων και την αναπαράγει σ' έναν ελεγχόμενο κόσμο.

Τα πράγματα δεν είναι μόνο πειθήνιοι υπηρέτες του ανθρώπου ή πιστές αναπαραστάσεις του μόχθου και της επινοητικότητάς του. Παράγουν αποτελέσματα τα οποία διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα, ανθρώπινες συμπεριφορές, εξαρτήσεις, μετατοπίζουν ή καθηλώνουν συνειδήσεις. Στον κόσμο των πραγμάτων που έχουν παραχθεί από ανθρώπους μπορούμε να αναγνωρίσουμε τον παραγωγό; Ο παραγωγός μπορεί σε αυτά να αναγνωρίσει τον εαυτό του, χωρίς να έχει ανάγκη τον παραμορφωτικό καθρέφτη της εμπορευματοποίησης; Εμείς μπορούμε να αναγνωρίσουμε τον εαυτό μας μέσα σε αυτό τον κόσμο των πραγμάτων; Αυτά τα ερωτήματα όσο παραμένουν ρητορικά θα διαιωνίζουν την παραλυτική αμηχανία μας. Τα ανθρώπινα έργα, αν δεν είναι «ακούοντα» και «ομιλούντα», θα είναι στην καλύτερη περίπτωση μουσειακά και στη χειρότερη φόβητρα που μαρτυρούν το μάταιο των πραγμάτων και τη ματαίωσή μας. Σε πρόσφατη έρευνα που έγινε στη χώρα μας έξι στους δέκα εργαζόμενους δήλωσαν ότι απεχθάνονται τη δουλειά τους. Ποιος πολιτισμός και για πόσο ακόμα μπορεί να τρέφεται από τη σάρκα τόσων δυσαρεστημένων πολιτών του;

Η ποιότητα του παραγόμενου πολιτισμού καθορίζει εν πολλοίς και την ποιότητα της συναίνεσης των υποτελών τάξεων στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Ο αστικός, όπως και κάθε πολιτισμός, δεν παράγει μόνο αλλά και ιεραρχεί ή, μάλλον, ιεραρχεί παράγοντας. Όταν, λοιπόν, παράγει ευτέλεια, ιεραρχεί ως πρώτη προτεραιότητά του τη διασπορά και την εμπέδωση του φόβου. Ο κοινωνός αυτού του πολιτισμού αντί να κινητοποιηθεί από το ωραίο, παραλύει από την ασχήμια του. Αισθάνεται τη θνητότητά του σαν βάρος ανυπόφορο, φοβάται το αύριο που έρχεται χωρίς την απαντοχή του εξανθρωπισμού του και παραδίδεται εξουθενωμένος στο τρέχον αφού όλα του φαίνονται ανυπόφορα κι αυτός αξιοθρήνητα προσωρινός. Αισθάνεται σαν να εκτίει μια ποινή για ένα έγκλημα που δεν έχει διαπράξει, αλλά πρέπει να πληρώσει επειδή... έτσι είναι τα πράγματα. Το χτίσιμο όμως μιας κοινωνικής συνοχής με τα υλικά του φόβου δεν είναι ποτέ ασφαλές «όσο υπάρχουν άνθρωποι» Χρέος δικό μας είναι να προξενήσουμε εκείνα τα καίρια ρήγματα που αποδομούν αυτό το ογκώδες και παράλογο κτίσμα με την κριτική μας και συγχρόνως να διατυπώσουμε ένα άλλο δείγμα γραφής. Θα είμαστε χρήσιμοι στην υπόθεση της εργατικής τάξης, εάν δεν αρκεστούμε μόνο στην εύλογη εναντίωσή μας, αλλά επιχειρήσουμε να ορθώσουμε με τα δικά μας υλικά το δικό μας κτίσμα, πρόπλασμα αντιθετικό του πύργου της Βαβέλ. Ένα κτίσμα που δεν στοιχειώνεται από το φόβο και τον μαρασμό, αλλά κατοικείται από ανθρώπους. Ανθρώπους ικανούς να διανύσουν τη ζωή τους όχι ως καταναγκαστικά έργα αλλά ως ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ.

Η έννοια πολιτισμός περιλαμβάνει, ως γνωστόν, τα γράμματα και τις τέχνες, συστήματα αξιών και όρους συνύπαρξης, τρόπο ζωής και παραδόσεις, γνωστικά και αισθητικά ήθη αλλά, κυρίως, τον προσανατολισμό και την κατεύθυνση της σκέψης. Όταν άγομαι και φέρομαι, εκτελώ το πολιτισμικό σχέδιο των άλλων. Όταν *συναισθανθώ*, μαζί με την

κοινωνική τάξη στην οποία ανήκω, ότι μπορώ να επωμιστώ την κοινωνική μοίρα μου, τότε άγω και φέρω τον μετρήσιμο βίο μου στο δικό μου απελευθερωτικό σχέδιο. Και είναι αυτή η ιστορική στιγμή όπου η ανάγκη και η επιθυμία χωρίς να εξαφανίζονται, επικαλύπτονται. Και μόνο τότε ο πολιτισμός γίνεται το καθαρό στοίχημα της ελεύθερης ανθρώπινης βούλησης. Τότε μόνο και το σημείο συνάντησης του ανθρώπου με τον ιστορικό του προορισμό γίνεται ορατό και η ομορφιά παραμένει ακριβή αλλά όχι απρόσιτη.

Τετράδια Μαρξισμού, Τεύχος 07 καλοκαίρι 2018